

Дар'я ХРИПУН,

orcid.org/0000-0001-8982-6308

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти

Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

(Умань, Черкаська область, Україна) 8669838@ukr.net

Анна ЦИБУЛКО,

orcid.org/0000-0002-0267-1655

викладач-стажист кафедри спеціальної та інклюзивної освіти

Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

(Умань, Черкаська область, Україна) a.o.cybuljko@idpu.edu.ua

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ КОМПЛЕКСНОЇ КОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ ПО ПОДОЛАННЮ ЗАЇКАННЯ У ДІТЕЙ

У статті розглядаються основні напрямки комплексної корекційної роботи по подоланню заїкання у дітей. Автори аналізують різноманітні методи та підходи до корекції заїкання, звертаючи увагу на індивідуальні потреби та особливості кожної дитини. Стаття аналізує основні стратегії корекційної роботи по подоланню заїкання, характеризує їх головні аспекти та результативність у системі міждисциплінарної практики. Велике значення надається застосуванню комплексного підходу до корекції заїкання у дітей, який враховує різні сторони мовленнєвого порушення та забезпечує індивідуальний підхід до кожної дитини, що сприяє успішній корекції заїкання та покращенню мовлення, та вважається ефективним як у теорії, так і на практиці. Застосування комплексного підходу передбачає вплив на різні аспекти психофізіологічного стану дитини, включаючи лікувальні заходи, психотерапію, логопедичні заняття та виховну роботу. Мета цих заходів полягає в усуненні мовленнєвих порушень, зміцненні нервової системи, а також в позбавленні дитини негативного ставлення до власного мовлення та соціальної реадaptaції. Сімейна підтримка в цьому процесі є важливим елементом інтервенції, оскільки члени сім'ї взаємодіють та впливають один на одного, від чого залежить емоційний та фізичний стан кожного. У статті детально висвітлені підходи до роботи з родинами та важливість сімейної підтримки у процесі корекції заїкання. Також надані рекомендації щодо організації корекційної роботи шляхом активного залучення до неї членів сім'ї. Автори зазначають, що на сучасний момент в Україні слабо налагоджений взаємозв'язок між фахівцями, що працюють з дітьми із порушеннями темпо-ритмічної сторони мовлення. Вони працюють у різних установах і, часто, не мають можливості обмінюватися результатами діагностичного обстеження чи розробляти спільні стратегії надання допомоги. У статті висловлюється думка, що в Україні не вистачає інтерпрофесійної практики в цій сфері. Наголошується на необхідності створення умов для корекційної роботи з дітьми із порушеннями темпо-ритмічної сторони мовлення на законодавчому та практичному рівні, із залученням спеціалістів різних напрямів та розробкою індивідуальних планів корекційної роботи, орієнтованих на особистість кожної дитини.

Ключові слова: *логопедія, заїкання, міждисциплінарний підхід.*

Daria KHRYPUN,*orcid.org/0000-0001-8982-6308**Candidate of Pedagogic Sciences,**Associate Professor at the Department of Special and Inclusive Education**Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University**(Uman, Cherkasy region, Ukraine) 8669838@ukr.net***Anna TSYBULKO,***orcid.org/0000-0002-0267-1655**Lecturer-trainee at the Department of Special and Inclusive Education**Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University**(Uman, Cherkasy region, Ukraine) a.o.cybuljko@udpu.edu.ua*

THE MAIN DIRECTIONS OF COMPREHENSIVE CORRECTIONAL WORK TO OVERCOME STUTTERING IN CHILDREN

The article discusses the main directions of comprehensive correctional work for overcoming stuttering in children. The authors analyze various methods and approaches to stuttering correction, paying attention to the individual needs and characteristics of each child. The article examines the main strategies of correctional work for stuttering, characterizes their main aspects, and assesses their effectiveness in an interdisciplinary practice. A significant emphasis is placed on the application of a comprehensive approach to stuttering correction in children, which takes into account various aspects of speech disorders and provides an individualized approach to each child. This approach contributes to successful stuttering correction and speech improvement and is considered effective both in theory and in practice. The application of a comprehensive approach involves influencing various aspects of the child's psychophysiological state, including medical interventions, psychotherapy, speech therapy sessions, and educational activities. The goal of these measures is to eliminate speech disorders, strengthen the nervous system, and help the child overcome negative attitudes towards their speech and achieve social reintegration. Family support is a crucial element of this intervention, as family members interact and influence each other, impacting the emotional and physical well-being of each individual. The article provides detailed insights into working with families and emphasizes the importance of family support in the stuttering correction process. Recommendations are also given for organizing correctional work by actively involving family members. The authors note that, as of the current moment in Ukraine, there is limited coordination among professionals working with children with tempo-rhythmic speech disorders. These professionals often work in different settings and may lack opportunities to exchange diagnostic results or develop common assistance strategies. The article expresses the opinion that there is a lack of interprofessional practice in this field in Ukraine. It emphasizes the necessity of creating conditions for corrective work with children with tempo-rhythmic speech disorders on both legislative and practical levels, involving specialists from various disciplines and developing individual correction plans tailored to the needs of each child.

Key words: *speech therapy, stuttering, interdisciplinary approach.*

Постановка проблеми. Феномен заїкання залишається складним та маловивченим у сучасній науці. На даний момент, темпо-ритмічні порушення мовлення викликають інтерес у представників різних галузей науки. Існують дослідження, які намагаються пояснити причини та механізми заїкання, проте повноцінне розуміння цієї проблеми залишається не достатньо розкритим.

У сучасних дослідженнях прослідковується різноманітність підходів до проблеми заїкання. Велика частина праць у цій області спрямована на розуміння механізмів самого мовлення та його розвитку, а також на пошук оптимальних методів корекції для осіб, що зіштовхуються з цією проблемою. Становленню сучасного комплексного підходу до корекції заїкання передувала розробка різноманітних традиційних і сучасних методів подолання цього мовленнєвого порушення. Методики корекції заїкання розроблялися авторами на

основі різного розуміння ними факторів, що призводять до нього. Численність методичних підходів до подолання цієї патології пояснюється складністю її структурних проявів і недостатнім рівнем знань про природу порушення (Рібцун, 2021: 72–76). Попри це, науковці продовжують досліджувати цей феномен, вдосконалюючи методи діагностики та корекції заїкання. Сучасні дослідження орієнтовані на вивчення нейрофізіологічних та психологічних аспектів заїкання, а також на розробку інноваційних методів лікування та підтримки для осіб із темпо-ритмічними порушеннями мовлення.

Заїкання – це серйозне мовленнєве порушення, яке перешкоджає повсякденному спілкуванню дитини та її соціальній інтеграції. Це темпо-ритмічний розлад мовлення, який може бути спричинений різними факторами, включаючи генетичні, психологічні, мовленнєві та вплив навколишнього середовища.

Для багатьох дітей заїкання стає перешкодою у навчанні та спілкуванні, є причиною зниження самооцінки, що може призвести до подальших труднощів у їхньому житті (Скрипченко, Долинська, Огороднійчук, 2009). Однією з вагомих проблем є відсутність єдиного підходу до корекції заїкання у дітей. Незважаючи на існуючі методи корекції та програми, немає універсального та ефективного рішення для всіх випадків заїкання. Існує потреба в розробці та вдосконаленні індивідуальних методів виправлення різних форм та проявів заїкання у дітей з урахуванням їх особистості, мовленнєвих навичок та соціокультурного середовища. Проведення досліджень у цій області може призвести до кращого розуміння механізмів заїкання, розробки більш ефективних інтервенцій та сприяти покращенню якості життя людей з цією проблемою

Аналіз досліджень. Вивчення заїкання протягом тривалого часу проводили з клінічних, фізіологічних, психологічних і психолого-педагогічних позицій. В Україні дослідження проблематики сучасних підходів до комплексної системи допомоги людям, що страждають на заїкання розглядають такі вчені, як О. Боряк, О. Гордієнко, Л. Журавльова, З. Ленів, Ю. Рібцун.

Вивченню сучасних методів корекції заїкання присвячена низка досліджень (М. Асатіані, Л. Білякова, Є. Дьякова, О. Гопіченко, С. Дель, Л. Журавльова, В. Кондратенко, С. Миронова, В. Селіверстова, В. Тарасун, В. Тищенко, М. Хватцев, В. Шкловський, М. Шеремет, Р. Юрова та ін). Хоча існують різні підходи та методи в цій сфері, важливо розглядати їх у міждисциплінарному контексті та звертати увагу на їхню взаємодію та ефективність. Детальний аналіз даних джерел підкреслює необхідність подальших досліджень у цьому напрямку для розвитку більш ефективних та індивідуалізованих методів корекції заїкання, які б враховували усі аспекти цього мовленнєвого порушення.

Мета статті – дослідити та проаналізувати основні напрямки комплексної корекційної роботи по подоланню заїкання, охарактеризувати їх основні аспекти та результативність у системі міждисциплінарної практики.

Виклад основного матеріалу. Теоретично та практично доведено, що повного ефекту в боротьбі із заїканням можна досягти тільки за умови застосування комплексного підходу до діагностики та корекції цього мовленнєвого порушення. Під сучасним комплексним підходом до подолання заїкання розуміють лікувально-педагогічний вплив на різні сторони психофізіологіч-

ного стану особистості із заїканням, різними засобами і зусиллями різних фахівців. До комплексу лікувально-педагогічних заходів входять медичні препарати і процедури, лікувальна фізкультура, психотерапія, логопедичні заняття, логопедична ритміка, виховні заходи та ін.

Мета їх – усунення або послаблення мовленнєвих судом і супутніх розладів голосу, дихання, моторики та мовлення; оздоровлення та зміцнення нервової системи і всього організму в цілому; позбавлення дитини від негативного ставлення до свого мовлення, від психологічних нашарувань, соціальна реадаптація та адаптація дитини із заїканням

Медичний вплив – медикаментозне зміцнення нервової системи сприяє нормалізації її функцій та створює сприятливе тло для психотерапії, та активної логопедичної роботи.

Психотерапевтичний вплив проводиться протягом усієї логопедичної роботи. Він полягає у знятті проявів логонезову, зниженні страху до власного мовлення, зменшенні ситуаційної залежності проявів порушень темпу та ритму мовлення. Одним із завдань психотерапевтичної роботи є нормалізація емоційної сфери дитини та допомога їй у побудові міжособистісних відносин у сім'ї та соціумі (Герасимова, 2022: 16–20).

До системи психокорекційних заходів належать індивідуальні та колективні бесіди. У їх основі лежать пояснення причин виникнення заїкання, розкриття значення та необхідності цілеспрямованих дій для успішної корекції даного порушення. Дитину переконують, що вона може говорити без запинок, фіксують її увагу на успіхах у цьому напрямку, обов'язково в присутності однолітків, вихователів або батьків (Кондратенко, 2011: 89–95).

Логопедичний вплив здійснюється протягом тривалого, регулярного, систематичного курсу занять. Основною метою занять є формування навичок правильного, вільного від заїкання мовлення, починаючи з найлегших його форм, що не викликають судом, і закінчуючи складними, що можуть бути застосовані в будь-яких життєвих ситуаціях. Логопедичний вплив також орієнтований на індивідуальні потреби кожної дитини, враховуючи її особистість та ступінь важкості проявів заїкання. Під час занять логопед допомагає розвивати правильний ритм та інтонацію мовлення, а також навички правильного дихання та артикуляції звуків. Важливою частиною логопедичних занять є підтримка дитини у позитивному психологічному ставленні до власного мовлення, сприяючи їй вірі у власні сили та можливості подолання заїкання (Кривцова, 2012: 119–127).

Більшість методик подолання заїкання у дітей дошкільного віку беруть за основу теорію сімейної системи корекції, тому батьки дитини стають особливо важливими учасниками процесу надання допомоги. У житті кожної людини, сім'я є ключовим фактором, який має велике значення з емоційної та життєвої точки зору. Взаємодія в сім'ї впливає на психічне та фізичне здоров'я, а також на стосунки з іншими людьми у суспільстві. Сімейна підтримка може стати основою для нашого особистісного зростання та подальшого життя. Члени сім'ї перебувають у тісному взаємозв'язку, тому досвід і труднощі одного впливають на інших членів родини. Порушення мовлення та мовленнєвої діяльності завжди існують у контексті сім'ї, тому, так чи інакше, впливають на неї, та на внутрішньо-сімейні взаємовідносини. Внаслідок того, що члени сімейної системи пов'язані один з одним і впливають один на одного, сім'я стає істотним компонентом інтервенції (Литовченко, 2021: 114–124).

Для того, щоб допомогти дитині, із заїканням, змінюється характер спілкування вдома, а стратегія надання допомоги, орієнтованої на сім'ю, передбачає вплив на всю сімейну систему. Насамперед, необхідно з'ясувати, які зміни в поведінці та спілкуванні членів родини можуть викликати в дитини бажання говорити плавно, і в процесі надання допомоги саме вони стають цілями інтервенції.

Залучення до процесу батьків, означає сприйняття їх як партнерів, розуміння потреб конкретної сім'ї, прагнення до спілкування та обміну інформацією з членами цієї сім'ї. Однак, на практиці частіше відбувається односпрямована передача інформації іншим учасникам процесу. Найчастіше фахівці включають членів сім'ї в процес інтервенції згідно з лінійним принципом, коли людина, якій потрібна допомога, стає центром процесу. Згідно з такою точкою зору, істотні зміни відбуваються в процесі корекційно-освітньої роботи, а внесок сім'ї оцінюється як допоміжні дії. Практичний досвід показує, що зазвичай батьки дітей, які страждають на заїкання, отримують висновки та заключення після зробленого фахівцем аналізу, а разом із ними й рекомендації, що слід робити вдома. Такий підхід обмежує можливість участі сім'ї в процесі надання допомоги та не сприяє використанню її потенціалу.

Лінійну модель надання допомоги доцільно замінити на системну, коли центром процесу стає не окрема дитина, а всі члени її родини. В Україні практика залучення сім'ї дуже часто зводиться до поширеної моделі, в основі якої покладений традиційний медичний підхід до розв'язання проблеми,

коли спеціаліст виступає у ролі єдиного експерта, а участь сім'ї має формальний характер. З позиції медичного підходу, основна увага має приділятися вивченню та усуненню проблеми, а члени сім'ї в цьому випадку задовольняються пасивною роллю і приймають до уваги рішення фахівців. У тому разі, коли процес надання допомоги організовано за принципами соціальної парадигми, сім'ю сприймають як пріоритетну, найважливішу систему, а окрему особистість – як частину сімейної системи, тоді особливу увагу приділяють особливостям сім'ї, допомозі сім'ї, обміну інформацією та участі сім'ї в роботі команди фахівців.

В умовах змін концепції логопедичної допомоги, важливо звернути увагу на новий підхід, який мотивує дітей із заїканням, і дорослих членів сім'ї до активної участі в плануванні дій з надання допомоги, реалізації поставлених завдань і досягненні намічених цілей. Зміни парадигми надання допомоги, орієнтованої на сім'ю, сприяють зміні ставлення до сім'ї, усвідомленню необхідності оцінювати порушення мовлення з погляду системного підходу, зважаючи на унікальний сімейний досвід і контекст, у якому виникає проблема (Makauskienė, Ivoškuvienė, 2022: 75–83).

У зв'язку із соціальним контекстом парадигма надання допомоги також зазнає змін у питаннях поведінки, звичної манери спілкування, осмислення наявної проблеми. Фахівцям, які співпрацюють з людьми, що мають заїкання, варто змінювати підхід до надання допомоги. Замість того, щоб зосереджуватися виключно на проблемі, слід перейти до терапії, яка спрямована на пошук шляхів її вирішення. Коли людина із заїканням, або її родина звертається за допомогою до логопеда, важливо, щоб фахівець не обмежувався лише симптомами заїкання. Замість цього слід проаналізувати, які фактори впливають на мовлення, в яких ситуаціях вона може говорити плавно, які внутрішні та зовнішні обставини впливають на дитину та її родину. Спеціаліст також повинен підтримувати дитину у її зусиллях до покращення плавності мовлення. Концепція сімейної системи дає змогу людині із заїканням усвідомити, що вона здатна говорити плавно і є повноцінним учасником процесу надання логопедичної допомоги з правом ухвалювати рішення і нести відповідальність. Людина із заїканням отримує можливість усвідомити і оцінити свої зусилля, спрямовані на подолання заїкання, контролювати його і успішно спілкуватися. Коли сімейна ситуація сприяє інтеракції батьків і дитини з метою сталого вільного й плавного мовлення, це забезпечує формування позитивного мислення всіх членів комунікаційної системи.

Ще один напрямок модифікації парадигми надання допомоги пов'язаний зі значенням, що надається аналізу заїкання в контексті комунікаційної системи. Зміни, що відбуваються в плавному і безперешкодному перебігу мовлення, часто пов'язані із самооцінкою людини, що заїкається, з реакціями оточуючих на мовленнєве порушення і негативним досвідом спілкування. Логопедам слід знати й розуміти суть змін, що відбуваються в сім'ї та комунікаційній системі, які впливають на всіх її членів та учасників процесу надання допомоги, що важливо не тільки для організації процесу, а й для визначення потенційного внеску кожного учасника. Фахівець має допомогти людині із заїканням та членам її сім'ї осмислити можливості надаваної допомоги, вибір стратегічного напрямку інтервенції, перспективи, внесок самої людини із заїканням, членів її сім'ї та ступінь їхньої відповідальності. Заохочуючи прагнення до змін у сімейній системі, особистісне зростання її членів, самовираження і самоствердження, важливо вміти приймати різні ситуації, робити висновки з минулого і теперішнього досвіду, визнавати унікальність сімейної системи, частиною якої є людина із заїканням.

Міждисциплінарна практика надає можливість фахівцям співпрацювати з дітьми із заїканням, з членами їхніх сімей, з представниками інших професій і завдяки такій співпраці набувати необхідних знань для надання якісних послуг. Командна міждисциплінарна інтервенція визначається як надання орієнтованої на сім'ю та суспільство допомоги, що ґрунтується на принципах партнерства, тому кожна людина важлива не лише як окрема особистість, а й як особистість у системі сімейних та суспільних взаємовідносин. Члени родини дітей із заїканням, фахівці, члени суспільства та інші учасники процесу надання допомоги, дають змогу знаходити ефективні способи розв'язання проблеми, з огляду на індивідуальні потреби дитини, що страждає розладом плавного мовлення, та інших учасників процесу надання послуги, стимулюють прагнення розділяти відповідальність, і результати спільної роботи. Міждисциплінарна практика має на увазі процес інтервенції, до якого включаються представники двох або більше професій.

Мультидименсійна структура заїкання, різний ступінь впливу порушення на комунікативні можливості дитини та якість її життя, вимагають не тільки логопедичної роботи, а й консультацій психологів, психіатрів, невропатологів та інших фахівців. В процесі співпраці фахівці різних напрямів здатні більш ефективно допомогти дитині вирішити проблеми, пов'язані із тривожністю, емоційною напругою, відсутністю віри у

свої сили, негативним ставленням до спілкування та відчуттям безпорадності у спробах впоратися із заїканням.

У міждисциплінарній практиці виділяють дві основні складові: співпраця, яка полягає у взаємодії двох або більше партнерів для спільного вирішення завдань та досягнення спільних цілей (групова терапія), та спілкування, яке визначається тривалою комунікацією та взаєморозумінням (індивідуальна терапія). У складних ситуаціях не достатньо зусиль лише одного фахівця для знаходження оптимального шляху корекційної роботи. Тому проблеми вирішуються спільно, за допомогою консультування, взаємодії та роботи в команді. Згідно з принципами міждисциплінарної практики, роль усіх учасників корекційної роботи та їх внески мають однакову важливість та значення. Кожен член команди має ключову роль, і важливо налагодити взаємодію, обмін думками та точками зору. У разі звернення до міждисциплінарної практики, працюючи разом з іншими фахівцями, важливо застосовувати свої фахові знання та чітко розуміти межі своєї компетенції, окремої для кожної галузі. Міждисциплінарна практика – це співпраця, спрямована на досягнення єдиної мети за наявності єдиної точки зору. Результат виконаної роботи залежить від спільних зусиль членів команди, кожен з яких, роблячи свій внесок у процес надання терапевтичної допомоги людині із заїканням гарантує якість корекційної роботи. Найголовніше – це досвід і співпраця учасників процесу інтервенції, які дають змогу дотримуватися основних положень міждисциплінарної практики та системного погляду під час аналізу проблеми людини, що заїкається, та планування дій з надання допомоги. В умовах такої роботи людина із заїканням, члени її сім'ї, інші ключові особи у її житті, а також фахівці, всі є рівнозначними учасниками процесу надання допомоги. Тому фахівцю важливо прийняти, що він не повинен відчувати себе винятковим «експертом» в даній ситуації. Замість цього, він повинен ділитися своїм досвідом та висловлювати свою точку зору, співпрацюючи з іншими та відмовляючись від внутрішнього відчуття винятковості.

Логопед, що працює з людьми із заїканням повинен орієнтуватися в різних способах інтервенції, особливо в тих випадках, коли в процес з надання допомоги включаються представники суміжних професій.

Ключові аспекти міждисциплінарної практики включають співпрацю між фахівцями різних спеціалізацій, обмін знаннями та усвідомлення важливості ранньої інтервенції. Ці принципи, безперечно, мають велике значення у взаємодії

з заїканням. Якщо допомогу дитині та її родині надають на початковому етапі розладу, під час прояву перших ознак заїкання, можна очікувати успішних результатів терапії. Коли дитина починає заїкатися, багато батьків відчувають серйозний стрес і почуття провини, не знаючи, чим допомогти дитині і куди звертатися по допомогу. Наступним важливим аспектом інтервенції на ранньому етапі розладу є те, що, згідно з принципами міждисциплінарної практики, дитині та членам її сім'ї має бути надана невідкладна, своєчасна і комплексна допомога.

У випадках дитячого заїкання батькам важливо зрозуміти, як треба змінювати характер і способи спілкування в сім'ї, щоб викликати в дитини бажання говорити плавно, але найчастіше вони вдаються тільки до допомоги логопеда. Якщо батьки дитини із заїканням дуже болісно реагують на це порушення, їм слід звернутися за консультацією до психолога. Учасниками процесу корекційної роботи з дитиною можуть стати його батьки, логопед, вчителі та інші фахівці, залежно від потреб дитини та її родини. Якщо заїкання супроводжує небажання спілкуватися, виникають складнощі повсякденної комунікації, і логопед не готовий вирішувати такі проблеми, допомога надається іншими фахівцями.

Кількість дітей із темпо-ритмічними порушеннями мовлення у нашій державі має тенденцію до зростання. Великою мірою на це вплинули бойові дії в Україні, що радикально змінили звичні умови життя більшості сімей, створили реальну небезпеку життю та здоров'ю людей. Ці події створили реальну загрозу для життя та здоров'я людей, що вплинуло на психічний стан як дітей, так і дорослих. Стрес та різного роду психічні травми можуть суттєво вплинути на нервову систему дітей та призвести до заїкання

(Теслюк, 2022: 15–16). Страх, тривога та невпевненість у майбутньому, які виникають у зв'язку з воєнними конфліктами, можуть призвести до порушень нервової системи та стати причиною виникнення заїкання, як реакції на емоційний дистрес. Негативний вплив стресу на розвиток мовлення та нервову систему особливо помітний у дітей, що схильні до заїкання або мають певні психоемоційні особливості. Враховуючи те, що заїкання є резистентним до терапії і рецидивує можливі впродовж усього життя, надзвичайно важливо організувати комплексну корекційну роботу із дітьми із заїканням. Цей підхід передбачає роботу з психологами, логопедами та іншими фахівцями, які можуть надати необхідну підтримку та лікування. Спільна робота цих спеціалістів дозволяє надавати особистісно орієнтовану допомогу, яка враховує психоемоційний стан та потреби кожної дитини, сприяючи подоланню заїкання та відновленню нервової системи.

Висновки. Підсумовуючи зазначене вище, можемо констатувати, що Україні, на даний момент, слабо налагоджений взаємозв'язок між спеціалістами, що працюють з дітьми із порушеннями темпо-ритмічної сторони мовлення. Найчастіше вони працюють у різних установах і не мають можливостей ознайомити один одного з результатами діагностичного обстеження або окреслити спільну стратегію надання допомоги, залучаючи до процесу не тільки членів сім'ї, а й педагогів. На нашу думку, принципи інтерпрофесійної практики у нашій державі реалізуються у недостатній мірі. Варто створити умови для навчання дітей із порушеннями темпо-ритмічної сторони мовлення як на законодавчому так і на практичному рівні включно з допомогою спеціалістів різних напрямів та розробки індивідуальних планів корекційної роботи, орієнтованих на особистість

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Герасимова І., Герасимова Н. Психотерапевтична та психокорекційна робота з дітьми що заїкаються. *Collection of scientific papers "SCIENTIA"*. 2022. С. 16–20.
2. Кондратенко В. О. Деякі сучасні методики подолання заїкання. *Науковий часопис. Актуальні проблеми логопедії*. 2011. С. 89–95.
3. Кривцова О. Проблема заїкання дітей і підлітків у психолого-педагогічній літературі. *Актуальні питання корекційної освіти. Педагогічні науки*. 2012. С. 119–127.
4. Литовченко О. Сучасні підходи до комплексної психокорекційної роботи з подолання заїкання у дошкільників. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. 2019. Випуск 3 (128). С. 104–109.
5. Литовченко О. Заїкання у дітей: профілактика і корекція: навчальний посібник. Одеса : Видавництво ТОВ Лерадрук, 2021. 248 с.
6. Рібцун Ю. Психолого-педагогічний супровід дітей із заїканням. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2021. Вип. 79. Т. 2. С. 72–76.
7. Скрипченко О., Долинська Л., Огороднійчук З. та ін. Загальна психологія: Підручник. К.: Каравела, 2009. 464 с.
8. Теслюк П. Комунікативні аспекти психопрофілактики пост-травматичних стресових розладів у дорослих та дітей в умовах воєнного стану. *Педагогічний вісник*. 2022. № 1–2. С. 15–16.
9. Makauskienė V., Ivoškuvienė R.. Kalbėjimo, kalbos ir komunikacijos sutrikimai. *Leidėjas: Didactica*. 2022. 672 p.

REFERENCES

1. Herasymova I., Herasimova N. (2022). Psykhoterapevtychna ta psykhotekorektsiina robota z ditmy shcho zaikaiutsia [Psychotherapeutic and psychocorrectional work with children who stutter]. *Collection of scientific papers «SCIENTIA»*, 16–20. [in Ukrainian].
2. Kondratenko V. O. (2011). Deiaki suchasni metodyky podolannia zaikannia [Some modern methods of overcoming stuttering]. *Naukovyi chasopys. Aktualni problemy lohopedii - Scientific journal. Actual problems of speech therapy*, 89–95. [in Ukrainian].
3. Kryvtsova O. (2012). Problema zaikannia ditei i pidlitkiv u psykholoho-pedahohichnii literaturi [Some modern methods of overcoming stuttering]. *Aktualni pytannia korektsiinoi osvity. Pedahohichni nauky - Topical issues of correctional education. Pedagogical sciences*, 119–127. [in Ukrainian].
4. Lytovchenko O. (2019). Suchasni pidkhody do kompleksnoi psykhotekorektsiinoi roboty z podolannia zaikannia u dosh-kilnykiv [Modern approaches to complex psychocorrectional work to overcome stuttering in preschoolers]. *Naukovyi visnyk Pivdenoukrajinskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni K. D. Ushynskoho - Modern approaches to complex psychocorrectional work to overcome stuttering in preschoolers. Scientific Bulletin of South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky*, 3(128). 104-109. [in Ukrainian].
5. Litovchenko O. (2021). Zaikannia u ditei: profilaktyka i korektsiia [Stuttering in children: prevention and correction]. Odesa: Vydavnytstvo TOV Leradruk, 248. [in Ukrainian].
6. Ribtsun Yu. (2021). Psykholoho-pedahohichniy suprovid ditei iz zaikanniam [Psychological and pedagogical support of children with stuttering]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh - Pedagogy of forming a creative personality in higher and secondary schools*, 79, 72–76. [in Ukrainian].
7. Skrypchenko O., Dolynska L., Ohorodniichuk Z. ta in. (2009). Zahalna psykholohiia: Pidruchnyk [General Psychology: Textbook]. Kyiv: Karavela, 464. [in Ukrainian].
8. Tesliuk P. (2022). Komunikatyvni aspekty psykhoprofilaktyky posttravmatychnykh stresovykh rozladiv u doroslykh ta ditei v umovakh voiennoho stanu [Communicative aspects of psychoprophylaxis of post-traumatic stress disorders in adults and children under martial law]. *Pedahohichniy visnyk - Pedagogical Bulletin*, 1–2, 15–16. [in Ukrainian].
9. Makauskienė V., Ivoškuvienė R. (2022). Kalbėjimo, kalbos ir komunikacijos sutrikimai. [Speech, language and communication disorders] *Leidėjas: Didactica*. 672 p. [in Lithuania].